Heemkundekring
Sankt-Tolbert
Vaals

Nieuwsbrief Nummer 29 – Februari 2012

Glasschilderkunst

In Vaals zijn de gebrandschilderde ramen van (wijlen) Frans Griesenbrock bekend in de St. Pauluskerk en De Esch. De heemkundekring Sankt Tolbert kreeg onlangs (van de familie) een mooi stuk glasschilderkunst van Griesenbrock geschonken. Dit was een opdracht. Toen het af was kon de opdrachtgever niet meer opgespoord worden. Het heeft daarna jarenlang in zijn huis aan de Viergrenzenweg gehangen.
Het glas-in-lood raam is een re-make van een schilderij van Rubens, waarop in een fictieve tuin, hijzelf, zijn tweede vrouw en zoon Nicolaas staan. In 1630 trouwde Rubens op zijn 53ste met de zestienjarige Hélène Fourment. Zij was de jongste dochter van een Antwerpse handelaar in zijde en tapijten en gold als een schoonheid.
Zie voor een overzicht van glasschilderkunst in onze regio de volgende websites: www.glasmalerei-ev.de en www.glasmalerei-oidtmann.de.

Heksen in Vaals?

Hierover is niets bekend. Maar wel vlak in de buurt, in Aken west, hebben heksenverbrandingen plaatsgevonden.
Aachener Nachrichten 29.12.2011: *Eine Infotafel soll an die Hexenprozesse erinnern*
"Wo sich heute der Wendehammer des Höhenwegs befindet, lag einst die Richtstätte der Stadt, auf der alle Todesstrafen vollstreckt wurden. Zwischen 1604 und 1649 wurden dort auch mindestens sieben Frauen als «Hexen» verbrannt, darunter ein 13-jähriges namenloses Waisenmädchen.
Gut 350 Jahre nach den grausigen Vorgängen, die sich vor den Toren der Stadt Aachen auf dem Königshügel abgespielt haben, soll am Hexenberg eine Informationstafel aufgestellt werden, die an die Hexenverbrennungen im 17. Jahrhundert erinnert."

Weversliedje

Vaals had vroeger (18e/19e eeuw) een belangrijk aantal thuiswevers. In vele huizen stonden een of meerdere 'Katzauen', die door hun eentonig geluid een bijzonder cachet gaven aan onze plaats. De wevers waren gekleed in blauwe kiel met blauwe schort en met hun pijpje in de mond maakten zij een gemoedelijke indruk. De H. Antonius was hun patroon en de 'St. Tönniskermis' werd dan ook door dit gilde gevierd.
Had men een stuk afgeweven dan werd dit per kruiwagen naar de fabrikant gebracht. Dit was meest het werk van de vrouwen, die ook voor de spoelen moesten zorgen. Groepsgewijs keerden zij met hun kruiwagens huiswaarts met het loon op zak. Ook von Clermont liet thuis weven; de overige bewerkingen van de stof vonden daarna plaats in of bij zijn lakenfabriek. Kapelaan Vaessen heeft in zijn 'Geschichte von Vaals' (1914) een weversliedje opgetekend in zijn eigen schrijfwijze van het dialect:

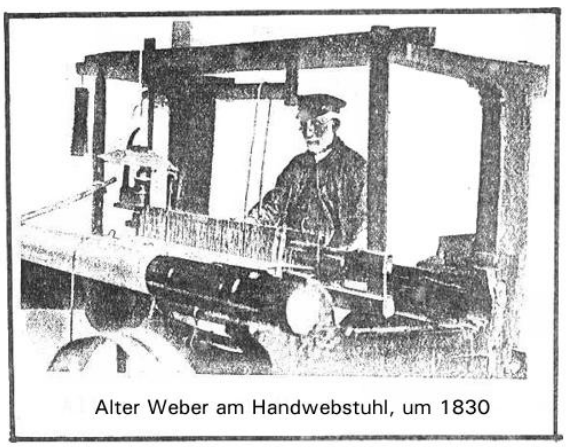

Alter Weber am Handwebstuhl, um 1830

DE DISTELFINK
Ene Man däe hau en Distelfink - Häe hau se lejver wie sie Kenk - Häe hau se lejver wie sing Frau – En häe hau se hange ajen Katzau. *(Katzau is het Vaalser woord voor weefgetouw)*

Reconstructie Maastrichterlaan ± 1950

Er is veel te doen over de reconstructie van de Maastrichterlaan. Na de aanleg van de rijksweg Maastricht-Vaals-(Aken) in 1824/1825 onder koning Willem I, die Vaals uit zijn isolement wilde halen, is de Maastrichterlaan diverse keren gereconstrueerd. Ook een keer in ±1950. Zo te zien toen een rustige straat, waar de werkzaamheden nog zonder verkeershinder konden worden uitgevoerd. *(Foto's: Collectie Erik Kaczorowski)*

Spreuk van de maand

"Wer baut an Strassen und Gassen, der muss die Leute reden lassen."
Dit staat op de erker van pand Kerkstraat 30-32. Het gebouw is uit 1899.

Was de familie von Clermont van adel?

Lou Heynens, schrijver, kenner en publicist over adel en kastelen, inventariseerde in enkele boeken de adellijke geslachten in Limburg van 1590-1960: *Limburgse Adel aan Maas, Roer en Geul, deel 1,2,3.*
De familie von Clermont wordt nergens genoemd. De vraag dringt zich op: Behoorde de familie von Clermont tot de adel?
De toekenning van een adellijke titel aan Johann Arnold en zijn broer en zusters in 1752 verklaart het verschil in schrijfwijze van de oorspronkelijke familienaam. Het verzoek voor opname in de adellijke stand had vader Esaias Klermondt gedeponeerd bij de 'Kaiserliche Reichshofrat' in Wenen. In de verleende adelsbrief van de vier kinderen van Esaias stond niet meer 'Klermondt' maar 'Clermont' vermeld. Na toekenning van de adellijke titel ondertekende Johann Arnold dan ook vervolgens met 'Clermont'. In 1761 kwam Vaalsbroek in het bezit van Johann Arnold, dat hij liet verbouwen en in 1764 gereed was. Hij had nu een oud adellijk bezit met allerlei rechten en vermoedelijk was dit de hoofdoorzaak dat hij (na 12 jaar) ook het voorzetsel 'von' ging gebruiken, hetgeen in eerste instantie bij vrienden en familieleden enige bevreemding opwekte. *(Bron: J. Liese 'Das klassische Aachen' 1936)*

Obelisk

De gemeente Vaals heeft vier offertes binnengekregen voor de restauratie van de monumentale Obelisk. Bij de beoordeling hiervan is gekeken naar de wijze waarop het project zal worden uitgevoerd, naar de prijs en naar de ervaring van de aannemer met restauratiewerkzaamheden van deze aard. Het College van B. en W. heeft nu een besluit genomen en de werkzaamheden als geheel gegund aan de firma Moonen-Wanders uit Heerlen. Deze besteedt de graafwerkzaamheden uit en neemt zelf alle werkzaamheden in steen rondom de vijver voor haar rekening. Fr. Leo Disch restaureert samen met deze firma de 'piramide'. Begin maart kan worden begonnen.

‘t Liebeke

Gelegen aan het onderste gedeelte van de Gemmenicherweg. Waar deze naam vandaan komt is niet geheel duidelijk. Jongmans en Loontjens (Geschiedenis Vaalsbroek) zeggen dat onder het laathof Vaalsbroek o.a. ressorteerden:

- Wiese an dem Schanterel am Lubbeken.
- Land auf dem Lubbeken (1 morgen; ½ morgen lants op `t Luijbeken)
- Ackerlant het Luijbeken (at 162 roeden)

In de leggers uit 1637 komt de naam Luijbeken en Luibekensweg voor. De Luibekensweg ligt ten oosten van het Boschveld. Zie ook Herbert Kuijpers: ‘Veld- en vloernamen in Vaals, inclusief Wolfhaag en Raren’ V&H nr. 11.

Huisvuil (d’r muul) 100 jaar geleden

Honderd jaar geleden bieden de burgers van Vaals het volgend verzoekschrift (in het Duits) aan bij het gemeentebestuur:

“Die Unterzeichneten stellen hiermit den Herren Bürgermeister, Wethouders en Ratsmitgliedern das ergebene Gesuch, die Müllabfuhr zwei Mal in der Woche, vielleicht Mittwochs und Samstags, bewerkstelligen zu lassen. Es ist u. E. ein dringendes Bedürfnis für unseren Ort geworden, zumal für die Etagenbewohner ein Aufbewahren des Mülls während einer ganzen Woche schon vom hygienischen Standpunkte aus betrachtet, nicht unbedenklich ist. Ausserdem würde der saubere Zustand der Strassen durch eine vermehrte Kehrichtabfuhr entschieden gewinnen, da die Anwohner dadurch in die Lage versetzt werden, die Strasse zweimal wöchentlich reinigen zu können. Die entstehenden Mehrkosten stehen in keinem Verhältnis zu den hygienischen Vorteilen, welche eine bessere Müllabfuhr mit sich bringt.

Vaals, den 15. August 1912. “ (Volgen 92 handtekeningen)
Hoe burgemeester Quadekker en het College van B. en W. hierop hebben gereageerd is niet bekend. Op de foto de ‘lètste muulkaar’ met Hans Baggen (1954) in de Bloemendalstraat ter hoogte van het verenigingsgebouw Óp Sankt Tolbert *(Collectie H. Weijers)*

Nostalgie

Van 19 t/m 24 maart a.s. staat ‘nostalgie’ centraal in het zorgcentrum Langedael (Bloemendalstraat 148). Een week *Tseruk in de Tsiet*: activiteiten die vertellen van vroeger, een tentoonstelling van oude spullen op alle afdelingen, spelletjes uit de oude doos en nog veel meer.

Kwispel

Het Vaalser Weekblad wordt door de lezers van het blad liefkozend ook Der Kwispel genoemd. Men bedenke dat dit woord staat voor zowel handveger als wijwaterkwast. Daarmee zijn betekenis en inhoud van het lokale nieuwsblad natuurlijk maar voor een deel aangegeven. In de carnavalstijd geeft C.V. De Grensülle een (gratis) krantje (tsiedoeng) uit met diezelfde naam. Spitsvondigheden of satire moet men niet verwachten; de ‘karnevals-tsiedoeng’ staat vol informatie en amusante rijmelarijen in het Vaalser dialect.

Vol(s)zin

“Aan der aavank maachet der Herjott der Völser en doe, oos Völser platt”
Uit: Karnevalsjlajer 2012 ‘Woa De Völser Zunt’ (Errol Delnoije)

Maskers

Het carnavalsfeest met verkleding en maskers is voorbij. Maar allemaal blijven we maskers dragen, het hele jaar door. Elk van ons heeft er meerdere, die zetten we op al naargelang de gelegenheid vraagt of hoe het ons uitkomt. Maskers zijn er in vele varianten, je kunt ze vinden in uiterlijke presentatie, verbale en non-verbale uitingen, in schoonheid of het omgekeerde daarvan, maskers zijn overal. Je kunt je erop verkijken, het kan leiden tot verkeerde interpretaties, tot (voor)oordelen, misverstanden en verkeerde conclusies.
Op de gevels Kerkstraat 29 en 31 bevinden zich vier prachtige maskers (Jugendstil circa 1900).

Men kan zich afvragen wat deze betekenen / wat hier achter zit / wat de bouwheer met deze maskers wilde uitdrukken?

Spoorlijn-discussie in Vaals – 140 jaar geleden

Hans Hermans schrijft: “Aanvankelijk stond Vaals ±1870 op de nominatie voor een spoorweg compleet met station, maar de toenmalige burgemeesters vonden het niet passen bij een agrarische gemeente. Een spoorweg van Aken naar het westen (Maastricht) via het Mergelland zou gemakkelijker zijn, dan door het rotsachtige Geuldal bij Bleyberg. De tunnel van Vaalserquartier onder de Vaalserberg door naar Gemmenich, zou dan ook niet nodig zijn. Maar agrarische gemeenten, stonden niet om een spoorweg te springen.
Op 29 juli 1872 werd de spoorlijn van Aken, via de Gemmenicher tunnel, naar Luik, geopend. In Bleyberg werd een station der 1e klasse

geopend, met een overkapping uit glas. Maar het vreemde is dat Gemmenich, waar de spoorlijn als het ware midden door het dorp loopt, geen station kreeg. De gemeente Gemmenich, toen nog zelfstandig, schreef brieven aan de Belgische regering, maar het mocht niet baten. Als laatste redmiddel probeerde Gemmenich het door een verzoek aan de gemeente Vaals. De burgemeester van Vaals zou een Belgische minister moeten vragen een station te bouwen in Gemmenich. De inwoners van Vaals zouden dan immers ook van het station gebruik kunnen maken...
Maar de burgemeester van Vaals had in 1872 geen behoefte om Gemmenich aan een station te helpen.
Pas tien jaren later ging men er anders over denken. Waarschijnlijk werd er rond 1888 toch een station (zie ansichtkaart) gebouwd, want op 26 juli 1889 schreef de gemeente Vaals opnieuw een brief aan de Belgische regering om verbeteringen (toiletten) aan te brengen.
Interessant is, dat het station van Gemmenich nog steeds bestaat, terwijl het 1e klasse station van Plombières afgebroken werd.”
Meer over treinen en grensstenen
www.opdegrens.eu/hansh/2012/rails1.htm

Contributie en giften

Leden die de contributiebijdrage 2012 nog niet hebben betaald, worden vriendelijk verzocht deze over te maken op rekeningnr. 114493979 (IBAN NL23RABO0114493979) tnv Hkk Sankt Tolbert Vaals.
De jaarlijkse bijdrage per persoon bedraagt € 30,- en een gezinslidmaatschap (2 personen) is € 38,-

De heemkundekring ontvangt af en toe een gift van een begunstiger, die aftrekbaar is voor de belastingen. De Belastingdienst merkt de Heemkundekring Sankt Tolbert Vaals aan als Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI). Wie hierover meer wil weten gelieve contact op te nemen met de penningmeester
jj.thoma@gmail.com

Internet

- De Veerlingen (Vaals): www.vaalsopdoek.nl
- Zuid-Limburg in 1918: www.filminnederland.nl/film/limburg-beeld
- Husmann (Vaals) en de Domaniale mijn: www.domanialemijn.nl/frame2hsm_tt.php

Nieuwe mijlpaal in het ledenbestand

Als nieuw lid van de Heemkundekring Sankt Tolbert werd ingeschreven:
Jan Vankan (Vaals)
Marij Nicolaye (Lemiers)
Frans Bremen (Vaals) - als 200ste lid
Leo Delnoye (Vaals)
Trudy Meijers-Scheffer (Vaals)
Dieter Piatkiewitz (Maastricht).
De vereniging telt nu 203 leden

Activiteitenagenda

Vrijdag 24 februari 2012 om 19.30 uur:
Bijeenkomst van Heemkundekring Sankt Tolbert in het verenigingsgebouw aan de Bloemendalstraat 11A.
Donderdag 1 maart 2012 van 16.00-19.00 uur en woensdag 7 maart 2012 van 10.00-12.00 uur:
Openstelling archief in het verenigingsgebouw aan de Bloemendalstraat 11A
Woensdag 7 maart 2012 om 20.00 uur:
Lezing (dhr. Schaub): Zwischen Römerzeit und Karl dem Grossen
19-24 maart 2012:
Expositie Langedael themaweek nostalgie: 'Tseruk in de tsiet'.
Zaterdag 24 maart 2012:
Excursie Hürtgenwald
Vrijdag 30 maart 2012 om 19.30 uur:
Algemene Ledenvergadering van Heemkundekring Sankt Tolbert in het verenigingsgebouw aan de Bloemendalstraat 11A.

Speciale verjaardagen (70+) van Sankt Tolbert – leden

Maart 2012
Charles Hofman (1-3-1940)
Louise Oudelhoven-Baggen (4-3-1923)
Maria Nicolaije-Bischoff (9-3-1924)
Frans Bremen (16-3-1937)
Johanna Mélotte-Postma (21-3-1933)
Elly Lousberg-Dautzenberg (23-3-1939)
Eti Deckers-Cornetz (25-3-1931)
Mimi Deckers-Jansonius (31-3-1930)
Allen van harte proficiat!

Reageren
De nieuwsbrief is een maandelijkse uitgave van heemkundekring Sankt Tolbert (inhoud: Leo Junggeburt; opmaak Marcel Wolff). Wilt u meer weten over de heemkundekring Sankt Tolbert, een bijdrage leveren aan deze nieuwsbrief of heeft u een interessante mededeling, kijk dan op de website www.sankttolbert.nl of mail naar sankttolbert@gmail.com. De nieuwsbrieven staan ook in pdf-formaat op de website. Deze kunt u downloaden. Tevens kunt u op de site aangeven als u de nieuwsbrief niet meer wilt ontvangen.